

Böyük yolun başlanğıcı

1993-cü il iyunun 9-da Ulu Öndər Heydər Əliyevin Naxçıvandan Bakıya qayıdışı Azərbaycanı fəlakətlərdən xilas etdi

Tarixi xalqlar yaradır. Dövrün axarını müəyyənləşdirənlər-sə böyük şəxsiyyətlərdir. Bu baxımdan Ulu Öndər Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyəti, siyasi irsi tükənməz xəzinədir. İki əsrin ən qüdrətli tarixi şəxsiyyəti üçün zamanın və tələyin ən böyük mükafatı xalqın ona göstərdiyi etimad, insanların inamı idi. Heydər Əliyev bütün həyatını bu etimadı doğrultmaq üçün yaşadı. Bu inama layiq olmağı ömrünün mənası bildi. Ulu Öndərin siyasi lider, dövlət qurucusu kimi ən böyük uğur sirri də elə bunda idi.

lahlı dəstələrin mövcudluğu vəziyyəti getdikcə gərginləşdirirdi. Dövlət sükəninin xalqın milli maraqlarına zidd siyasət yürüdü və idarəçilikdən baş çıxarmayan qüvvələrin əlinə olması ölkəni ağır fəlakətlərə sürüklüyürdü. Azərbaycan vətəndaş qarşudurmasının bir addımında idi. Ölkədə hansısa xarici qüvvələrin təhriki ilə separatçı meyillər baş qaldırırdı, yeni münafişə ocaqlarının təməli qoyulurdu.

1993-cü ilin iyununda baş verən hadisələr Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi mövcudluğunu, gələcək taleyini təhlükə altına alırdı. Azərbaycan ən həlledici anlarını yaşayırdı. Düşmənlə ölüm-dirim savaşının gərgin çağlarında, Şuşanın, Laçının itirildiyi vaxtlarda hərbiçiləri, zirehli texnikanı, silah-sursatı cəbhə bölgəsindən geri çəkib Bakıya götürən və hakimiyyəti hərbi qiyam yolu ilə keçirən AXC-Müsavat iqtidarının ölkəyə rəhbərliyindən cəmi bircə il ötmüşdü. Amma ictimai-siyasi proseslərin respublikanı böhran vəziyyətinə çatdırması, parçalanmaya, vətəndaş müharibəsi təhlükəsinə, müstəqilliyin itirilməsinə gətirib çıxarması üçün elə bu bircə il də kifayət etmişdi.

Vaxtilə Azərbaycana qarşı işğal cəhdlərinin qarşısını almaq üçün xalqın birliyinin təcəssümü kimi meydana gələn, vətənpərvər ziyalıların dəstəyini qazanan Azərbaycan Xalq Cəbhəsi artıq öz məqsədlərindən xeyli uzaq düşmüşdü. AXC vəzifə uğrunda didişmələrin əsas mərkəzinə çevrilmişdi. Bu təşkilata üzv olmaq kifayət edirdi ki, müəyyən bir kürsüyə sahib olasan. Ölkənin siyasi hadisələr burulğanından təsadüfi olaraq hakimiyyətə gəlmiş ovaxtkı rəhbərlik unudurdu ki, hakimiyyətin mənbəyi xalqdır və dövlət institutlarının formalaşdırılmasında, idarə olunmasında yalnız fərdlərin maraqlarının nəzərə alınması, məsələlərin hüquq normalarından daha çox şəxsi münasibətlər zəminində formalaşdırılması dövlət üçün böyük fəlakətlərə gətirə bilərdi.

AXC-Müsavat cütliyünün hakimiyyətdə olduğu o bir ildə ölkə parlamentinin iclaslarında, tribunada, ali toplantılarda tez-tez sözləri çəpləşib əlbəyaxaya çıxan, televiziyanın canlı efirinə müdaxilə edən, proqramın qonaqlarını təhqirlərə moruz qoyan, milyonlarla tamaşaçıya hörmətsizlik edən, jurnalistləri yazdıqları sözlərə döyüb alqaldan və başqa bəzi əməlləri ilə indi də yaddaşımızda olan hakimiyyət təmsilçiləri demokratiya adı altında qaydalara zidd, çirkin əməllər formalaşdırırdılar. Kriminal ünsürlər isə ölkənin hər yerində at oynadırdılar. Hər siyasi təşkilatın özünün ayrıca qeyri-qanuni silahlı dəstələri vardı. Qətlər, o cümlədən sifarişli qətlər az qala gündəlik həyat hadisələrinə çevrilmişdi. Heç kimin həyatı təminat altında deyildi. Tez-tez küçələrdə, qələbəlik yerlərdə atışmalar baş verir, əhali təhdid altında qalırdı.

Paytaxt Bakıda isə hakimiyyət uğrunda didişmələr sönənmirdi. Bu didişmələr, dava-dalaşlar, həm də düşünülməmiş qərarlar cəbhədə yüzrlər Azərbaycan igidinin qanı bahasına başa gəlirdi.

Ordu quruculuğu işi, demək olar ki, kiminsə yadına düşmürdü. Nizami ordu yaradılmamışdı. Həlledici hərbi əməliyyat planları peşəkar hərbiçilər tərəfindən işlənilib hazırlanırdı və çox zaman da ağır itkilərlə tamamlanırdı. Cəbhə bölgəsindəki hərbi birləşmələr arasında koordinasiya, vahid komanda ruhu yox idi. Onlar bir-birinə lazımı dəstəyi vermir, güvənmir, bəzənsə bu qrupların rəhbərlərinin şəxsi prinsiplərinə görə həlledici anlarda qarşılıqlı tənqiblərə belə gedirdilər.

Fərarilik halları da çox geniş miqyas almışdı. Müvafiq inzibati orqanlar buna qarşı heç bir tədbir görmürdü. Ölkə üçün hərbi cəhətdən həlledici bir dövrdə müdafiə nazirləri bir-birini əvəz edirdi.

Sosial-iqtisadi vəziyyət ağır durumda idi

Ölkə böhran mənəşəsində idi. Sosial-iqtisadi vəziyyət hətta böhran həddinə çatmışdı. Bu sahədə təcrübəsiz, sərişsiz insanlar rəhbərlik edirdilər. Onlar çəşqinlik içində xao-tik addımlar atır, sistemsi qərarlar verir, uğursuz eksperimentlər aparır və bütün bunlar isə əks nəticə yaradırdı. Xalqın həyat şəraiti xeyli aşağı düşmüşdü. Küçə-meydan eyforiyası ilə yaşayandır özlərini xalqın gözündən tamam salmış, sosial dayaqdan məhrum olmuşdular. Ona görə də 1993-cü ilin əvvəllərindən hakimiyyət böhranının dərinləşməsi gözlənilən idi. İqtidarın böyük yanlışları nəticəsində fəallaşan daxili dağıdıcı və xarici qızışdırıcı qüvvələrin fəal əməkdaşlığı nəticəsində Azərbaycanın parçalanmasına zəmin yaranmışdı. Hakimiyyətin yanlış şəkildə apardığı siyasət, tarixən çoxmillətli ölkə olan Azərbaycanda insanlar arasında milli ayrı-seçkiliyin qoyulması etnik separatizm və vətəndaş müharibəsi təhlükəsini daha da gücləndirirdi.

1993-cü ilin aprelinde Kəlbəcərin işğalı ölkədə vəziyyəti daha da dramatikləşdirdi. Ardınca isə Gəncə hadisələri baş verdi. Ölkənin ovaxtkı rəhbərinin milli qəhrəman adı ilə təltif etdiyi, Birinci Qarabağ müharibəsinin ən gərgin vaxtlarında cəbhə bölgəsində xüsusi nümayəndə təyin etdiyi Surət Hüseynov az sonra hakimiyyətdəki müxtəlif şəxslərin onu zərərsizləşdirmək üçün qurduqları planlara, həyata keçirdikləri tənqibətçi addımlara cavab olaraq AXC-Müsavat hakimiyyətinə qarşı çıxdı. AXC-Müsavat başbirlənləri bir neçə gün içində qəhrəmana çevirdikləri bu şəxsi indi də xəyanətkar kimi təqdim etməyə başladılar. Gəncədə qardaş qanı töküldü. Azərbaycanın müstəqilliyini gözü götürməyən, inkişafımızı əngəlləmək istəyən xarici qüvvələr də bu məqamı fürsət bilib müxtəlif müdaxilələrlə vəziyyəti qızışdırmağa başladılar. O cümlədən işğalçı Ermənistan yaranmış vəziyyətdən istifadə edərək torpaqlarımızı ələ keçirdi. Cəbhə bölgəsindəki hərbi birləşmələrin mühüm hissəsi geri çəkildiyindən rayonlarımız işğal olunmağa başladı.

Müstəqilliyini yenidən qazanmış ölkənin bu ağır bəlanı adlayacağı çox çətin görünürdü. AXC-Müsavat hakimiyyəti yaranmış vəziyyətin həlli yolunu düzəltmək iqtidarında deyildi. Onlar ən təhlükəli fikirlər ortaya atır, müxtəlif fərziyyələr irəli sürürdülər. Fakt bu idi ki, hakimiyyətin yarıtmaz və xəyanətkar siyasəti ölkəni dünyanın siyasi xəritəsindən silinmək təhlükəsinin bir addımına gətirmişdi.

Xalq Ulu Öndərin Naxçıvandan Bakıya gəlməsini ısrarla tələb edirdi

Belə bir ağır vaxtda xalqın böyük əksəriyyətinin, Azərbaycanın gələcəyinə görə məsuliyyət hissi duyan milyonlarla insanın nəzərləri Naxçıvanda idi. Həm Azərbaycan dövlətini və xalqını bu vəziyyətdən çıxara biləcək qüdrətli xilaskar gözündə məhz Heydər Əliyevi görürdü. Bu böyük dövlət adamının zəngin təcrübəsinə, qətiyyətinə, əzminə güvənirdi. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin və Nazirlər Kabinetinin Rəyasət Heyəti ilə birgə 7 iyun 1993-cü il tarixli iclasında çıxışı Gəncə hadisələrinə düzgün tarixi qiymət oldu. Ulu Öndərin xalqın təkidli tələbi ilə 1993-cü ilin iyununda siyasi hakimiyyətə qayıdışı, vəziyyəti yerində öyrənmək üçün Gəncəyə səfəri proseslərin daha gərgin məcrada inkişafının qarşısını aldı.

Heydər Əliyevin fədakarlıqla gördüyü işlər vəziyyəti müsbətə doğru dəyişdi. Həmin gün-

lərin ağır reallıqları şəraitində müəyyən kompromislər tapmaq mümkün oldu. Ulu Öndər Heydər Əliyev o dövrün Azərbaycanı haqqında danışarkən deyirdi: "Gəncədə başlayan hərəkat Azərbaycan ərazisinin, demək olar ki, yarıdan çoxunda hakimiyyəti öz əlinə aldı. Vaxtilə məni təqib edən, Naxçıvanda məni devirmək, məni Azərbaycandan sıxışdırıb çıxarmaq istəyən ovaxtkı iqtidar belə bir zamanda ələcsiz qaldı və mənə müraciət etdi. Ancaq ondan əvvəl mənə müraciət edənlər bizim partiyanın üzvləri, Azərbaycanın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, ziyalıları oldu. Onlar məni yenidən Bakıya dəvət etdilər".

Ali Sovetin 1993-cü il iyunun 15-də keçirilən sessiyası parlamentin ən gərgin müzakirələr gedən, vaxt etibarilə ən uzun çəkən iclası oldu. Xalqın iradəsini ifadə edən deputatlar böyük səs çoxluğu ilə Ümummilli Lider Heydər Əliyevi Ali Sovetin Sədri seçdilər. "Mənim həyatım da, fəaliyyətim də yalnız və yalnız Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunub saxlanması, ölkəmizin bu ağır vəziyyətdən qalxmasına həsr olunacaqdır" deyən Ulu Öndər problemlərin həlli üçün ölkədə vətəndaş həmrəyliyini, sabitliyi son dərəcə vacib sayırdı: "Əgər respublikada ictimai-siyasi sabitlik olmasa, sağlam ictimai-siyasi mühit olmasa, heç bir sosial-iqtisadi proqramdan, yaxud problemlərin həll edilməsindən söhbət gedə bilməz".

Heydər Əliyev ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar edilməsi istiqamətində ciddi islahatlar apardı. Böyük rəhbərin söyləri nəticəsində Azərbaycanda silahlı müxalifətçilik əməllərinə son qoyuldu, iqtisadiyyatda böyük dəyişikliklər baş verdi, xarici ölkələrlə münasibətlər qarşılıqlı maraqlara xidmət edən pragmatik prinsiplər əsasında tənzimlənməyə başladı.

Hər zaman xalqın yanında olan və insanlının arzularının reallaşdırılmasına çalışsan Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1993-cü il iyunun 9-da muxtar respublikadan Bakıya qayıdışı xalqın ümidlərini özünə qaytardı. Həmin gün, sözün həqiqi mənasında, ölkəmizin taleyində dönüş anı oldu, böyük qurtuluşa doğru mühüm addımlar atıldı. Məhz milli tariximizin bu unudulmaz günündə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hakimiyyət rəhbərliyinə qayıdışı müstəqil dövlətçiliyimizi parçalanmaq və məhv olmaq təhlükəsindən, iqtisadi tənəzzüldən, beynəlxalq təcridəndən xilas etdi.

Ulu Öndər dövlətçiliklə bağlı çıxışlarında həmişə deyirdi: "Dövlətçilik hər bir şəxsin qəlbində olmalıdır... Hər bir vətəndaş görək ölkəsinin böyük siyasəti haqqında düşünsün, kiçik mənfəətləri, maraqları haqqında düşünməsin". Heydər Əliyev fenomeninin böyüklüyü məhz xalqı qarşısında daim yüksək mənavi və siyasi məsuliyyət hissi daşması, ictimai inamı doğrultmaq üçün böyük səylə, əzmlə çalışması ilə xarakterizə olunmuşdur. Böyük şəxsiyyət qarşıya qoyduğu ali məqsədlərə doğru irəliləyərək təkə daxili inamına, parlaq zəkasına deyil, həm də ictimai etimada əsaslanmış, ən böyük dəstəyi xalqdan almışdır. Bu isə dahi rəhbərə Ümummilli Liderlik zirvəsinə fəth etmək imkanı vermişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev bu gün Ulu Öndərin müəyyən etdiyi inkişaf yolu ilə dövlətimizi tarixinin ən qüdrətli dövrünə yetirdi. Tarixin ən güclü Azərbaycan 1993-cü ilin o təlatümlü iyun günlərində xalqın verdiyi qərarın, etdiyi seçimin nə qədər düzgünlüyünün, Heydər Əliyevə inamının doğrulmasının möhtəşəm tarixi təcəssümüdür.

*İradə ƏLİYEV,
"Azərbaycan"*